

בכורות פרק שני הלוקח עובר פרתו

(בכורות יג, א)

משנה:

הלוקח עובר פרתו של עובד כוכבים והמוכר לו - אף על פי שאינו רשאי (למכור לעובד כוכבים בהמה גסה), והמשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה - פטור מן הבכורה, שנאמר 'בישראל' [במדבר ג, יג]: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה' - אבל לא באחרים (עובדי כוכבים).
הכהנים והלויים חייבים, שלא נפטרו מבכור בהמה טהורה, אלא מפדיון הבן ומפטר חמור.

גמרא:

מאי איריא דתני 'עובד חמורו' ברישא, והדר תני 'עובד פרתו'?
ליתני ברישא 'עובד פרתו', דקדושת הגוף הוא, והדר ליתני 'עובד חמורו', דקדושת דמים הוא?
אמרי במערבא: איבעית אימא אידי דחביבא ליה, כדרכי חנינא (בפרק קמא (לעיל ה:)) מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי טוסיס וגמלים כו', ואי בעית אימא: אידי דזוטרן מיליה דבהמה טמאה (דלא מיירי בפטר חמור אלא פרקא קמא, וכולה מסכתא איירי בבכור בהמה טהורה) - פסיק ושדי לה.

אמר רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא: ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמתו (בעדו) בדיניהם (דיינין ליה בדיניהן; ולקמן מפרש מאי היא) - אף על פי שלא משך - קנה, וחייבת בבכורה; ועובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהם, אף על פי שלא משך - קנה, ופטור מן הבכורה.

אמר ר' ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בדיניהם אף על פי שלא משך קנה וחייבת בבכורה; מאי 'בדיניהם'? אי נימא בדיניהם = דגופיה דאתי בקל וחומר: אם גופיה קני ליה ישראל בכסף, דכתיב (ויקרא כה, מו) [והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך] 'לרשת אחזה': הקישו הכתוב לאחזה: מה אחזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה ('מכי דייש אמיצרי', כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (דף כו.)) - אף עבד כנעני נקנה בכסף; ממונו - לא כל שכן הוא?!
אם כן אפילו בשטר ובחזקה נמי?! ועוד: ישראל מישראל יוכיחו: דגופיה קני ליה בכסף, ממונו במשיכה (מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה נבמסכת קדושין (דף כו.))?!
אלא אמר אביי: בדיניהם = שפסקה להם תורה: (ויקרא כה, יד) [וכי תמכרו ממכר לעמיתך] או קנה מיד עמיתך [אל תונו איש את אחיו]: מיד עמיתך הוא דבמשיכה (מיד עמיתך משמע מיד ליד, דהיינו משיכה), הא מיד עובד כוכבים - בכסף.

ואימא: מיד עובד כוכבים כלל כלל לא (עד שתבא לדשותו של ישראל לא קני) ?
אמרי לא סלקא דעתא, קל וחומר הוא: אם גופו קונה - ממונו לא כל שכן?

ואימא: מיד עובד כוכבים עד דאיכא תרתי?
אמרי: ולא קל וחומר הוא? גופו באחת, ממונו בשתיים?
ואימא: או בהא או בהא (והכי משמע קרא: מיד עמיתך - הוא דבמשיכה ולא בכסף, הא מיד עובד כוכבים - באיזה שתדע; ונשמע מיניה דהיכא דמשך ולא נתן מעות - נמי קני) ?
דומיא דעמיתך: מה עמיתך בחדא - אף עובד כוכבים נמי בחדא.

אמר ר' זעובד כוכבים שנתן מעות לישראל בבהמתו בדיניהן - אף על פי שלא משך - קנה, ופטור מן הבכורה; מאי 'בדיניהן'?
אילימא בדיניהן דגופיה משום דאתי בקל וחומר: אם גופו ישראל קני ליה בכסף, דכתיב (ויקרא כה, נא) [אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו] מכסף מקנתו (בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר) - ממונו לא כל שכן!
ישראל מישראל יוכיחו, דגופו קני בכסף, ממונו במשיכה!

אלא אמר אביי: 'בדיניהם' = שפסקה להם תורה: (ויקרא כה, יד) [וכי תמכרו ממכר לעמיתך] או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו]: לעמיתך במשיכה, הא לעובד כוכבים - בכסף.

ואימא לעובד כוכבים כלל כלל לא?

אמרי: לאו קל וחומר הוא: אם גופו קנה - ממונו לא כל שכן!!
אימא לעובד כוכבים עד דאיכא תרתי?
לאו קל וחומר הוא: גופו באחד, ממונו בשנים?
ואימא או בהא או בהא?
דומיא דעמיתך:

(בכורות יג, ב)

מה עמיתך באחת (משיכה) - אף עובד כוכבים נמי באחת (בכסף, ולא במשיכה, דהכי משמע 'עמיתך במשיכה' - ולא עובד כוכבים).

אמרי: ולא מימר, דאמר (בפרק בתרא דעבודה זרה (דף עא:)) משיכה בעובד כוכבים קונה, הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן, דאמר (בפרק הזהב בבא מציעא מו:) דבר תורה מעות קונות (דכתיב 'ונתן הכסף וקם לו': דגמר הדיוט מהקדש) - משיכה לא אהני (איכא למימר: 'לעמיתך' (דעמיתך אתי למימר: לעמיתך בכסף, לעובד כוכבים במשיכה; אלא אי סבר לה כריש לקיש, דאמר משיכה מפורשת מן התורה (מיד עמיתך משמע מיד ליד): לעמיתך במשיכה ולעובד כוכבים במשיכה, 'לעמיתך' למה לי?

אמרי: לעמיתך אתה מחזיר אונאה, ואי אתה מחזיר אונאה לכנעני (לעמיתך דממעט כנעני מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעט ליה).

לכנעני? - מ' אל תונו איש את אחיו' [ויקרא כה, יד: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו] נפקא (דמשמע: אחיו - ולא כנעני)!!

חד בכנעני וחד בהקדש (חד למעוטי כנעני וחד למעוטי הקדש מאונאה), וצריכי:
דאי כתב רחמנא חד, הוה אמינא לכנעני - הוא דאין לו אונאה,
אבל הקדש יש לו אונאה - קא משמע לן.

הניחא למאן דאמר [בבבא קמא בפרק 'הגחל' בתרא (דף קיג:)] גזילו (של כנעני) אסור -
היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה, אלא אי סבר לה כמאן דאמר
גזילו של כנעני מותר, אונאה מיבעיא?

אמרי: (ודאי) אי סבר לה כמאן דאמר גזילו מותר (תו לא אתא קרא למישרי
אונאה אלא למעטיה מדין קנייה; וכיון דאמר עובד כוכבים קנה במשיכה) - על כורחך כרבי
יוחנן סבירא ליה (דמכסף קא ממעיט ליה).

מיתיבי [עבודה זרה נג, א; עא, ב]: 'הלוקח גרוטאות (חתיכות כסף) מן העובד
כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים: אם עד שלא נתן מעות משך -
יחזיר (דמשיכה אינה קונה), ואם משנתן מעות משך - יוליך הנאה לים
המלח' (דעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטילה עולמית), ואי אמרת מעות קונות -
משיכה למה לי?

הכא במאי עסקינן? - שקיבל עליו לדון בדיני ישראל.
אי הכי מעות למה לי?

הכי קאמר: אף על פי שנתן מעות, אי משיך - אין, ואי לא - לא.
אי הכי קשיא רישא?!

אמר אביי: רישא משום דאיכא מקח טעות (דלא ידע דאית בה עבודת כוכבים, הלכך
מצי למיהדר ביה).

אמר ליה רבא: רישא משום דאיכא מקח טעות, סיפא ליכא מקח טעות
(בתמיה)?

אלא אמר רבא: רישא וסיפא מקח טעות: רישא - דלא יהיב זוזי -
לא מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל, סיפא - דיהיב זוזי -
מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל. (רישא וסיפא מקח טעות, ומדינא מצי מהדר ביה
נמי בסיפא ומיהו רבנן גזרו כיון דיהיב זוזי והדר שקיל להו - מיחזי כמוכר עבודת כוכבים; ורישא דלא יהיב
זוזי, וכי מהדר לה - לא מידי שקיל, לא מיחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל, ומשום הכי נקט מתן מעות אף על
גב דקיבל עליו בדיני ישראל).

ואביי אמר לך: רישא - מקח טעות: דלא ידע (דאית בהו עבודת כוכבים)
דהא לא יהיב ליה זוזי (דלימא איבעי לעיוני, דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות);
סיפא לאו מקח טעות הוא דכיון דיהיב זוזי כי קא משיך איבעי
לעיוני והדר מימשך (ומדלא עיין - אחולי אחיל, והוי משיכתו משיכה גמורה).

רב אשי אמר: (לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל ולא קשיא סיפא לדבי אושעיא, ודקאמרת
'אי מעות קונות - משיכה למה לי? משיכה לאו דוקא: ד) מדרישא משיכה אינה קונה (דקתני
'יחזיר') - סיפא נמי משיכה אינה קונה; ואידי דתנא רישא 'משך'
תנא סיפא נמי 'משך'.

רבינא אמר: (וכגון שקיבל עליו לזון בדיני ישראל) מדסיפא משיכה קונה - רישא נמי משיכה קונה, ורישא - הכי קאמר: אם לא נתן ולא משך - יחזור;
מאי 'יחזור'?

יחזור בדברים; קסבר (האי תנא) 'דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה (אם חזר בדיבורו)'. (דאיצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדיבורו עם העובד כוכבים), והני מילי ישראל מירא, דקיימו בדבורייהו; אבל ישראל מעובד כוכבים - דאינהו לא קיימי בדבורייהו - לא.

(בכורות יד, א)

משנה:

[פרק ב משנה ב במשניות] כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן (שהיה להם מום קבוע, והקדישן להמכר ולהבא מדמיהם קרבן למזבח) ונפדו - חייבין בבכורה (לאחר פדיון אם ילדו) ובמתנות (זרוע לחיים וקיבה כחולין גמורין), ויוצאין (בפדיון לגמרי) לחולין ליגזז וליעבד (כחולין גרידי, משום דמעיקרא לא חיילא עלייהו קדושה חמורה), ולדן וחלבן מותר לאחר פדיון, והשוחרטן בחוץ פטור (אפילו קודם פדיון: דאפילו הוי מומן קל, כגון דוקין שבעין - דלגבי קדשים מיחייב השוחרטן בחוץ - הכא פטור, משום דלא חלה עליהן מתחילה קדושה כל כך), ואין עושיין תמורה (מפרש בגמרא); ואם מתו (קודם פדיון) יפדו (להאכילן לכלבים: דאין קדושתן חמורה; ותו קא משמע לן: דגרעי משאר קדשים שאין נפדין אלא חייין: שיוכלו לעמוד בפני הכהן בשעת הערכתן, דכתיב (ויקרא כז, יב) והעמיד את הבהמה וגו' והדר והעריך הכהן וגו') - חוץ מן הבכור ומן המעשר (שאפילו במומן חלה עליהן קדושה חמורה: דבכור - רחם מקדשו, ובמעשר כתיב (שם: ויקרא כז, לג) לא יבקר בין טוב לרע דמשמע: בין תם בין בעל מום - קדוש: טוב = תם, רע = בעל מום);

[פרק ב משנה ג במשניות] וכל שקדם הקדשן את מומן - או מום עובר להקדשן (מום עובר כמאן דליתיה דמי, וחלה עליהן קדושה) - ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורין מן הבכורה ומן המתנות (מפרש בגמרא), ואינן יוצאין לחולין ליגזז וליעבד (שאפילו לאחר פדיון אסורין בגיזה ועבודה, כדמפרש בגמרא);

ולדן וחלבן אסור לאחר פדיון (מפרש בגמרא: כשנתעברו קודם פדיון וילדו לאחר פדיון),

והשוחרטן בחוץ (קודם פדיון) חייב (כרת; ובגמרא מפרש בדוקין שבעין דדאין הן לפנין, ואליבא דרבי עקיבא, דאמר 'אם עלו לא ירדו'; אבל בשאר מומין - לא, דאמרין במסכת יומא (דף סג): 'הראוי לאהל מועד חייבין עליו', אי לא - לא), ועושיין תמורה; ואם מתו - יקברו (ואין נפדין, דבעי העמדה והערכה).

גמרא:

(ארישא קאי): טעמא - דנפדו, הא לא נפדו - פטורין מן הבכורה ומן המתנות; קסבר קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות. (קדושת דמים פטורה מן הבכורה כקדושת הגוף, דמפרש לקמן מקראי דפטורה מבכורה וממתנות.)

[כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן...]. ויוצאין לחולין [ליגזז וליעבד]: טעמא - דנפדו, הא לא נפדו - אסירי בגיזה ועבודה; מסייע ליה לרבי אליעזר, דאמר: קדשי בדק הבית אסורין בגיזה ועבודה (והני - כקדשי בדק הבית דמו: דהם עצמן לא הוקדשו מתחילה אלא לדמיהן). אמרי: לא (לא תסייעה ממתניתין): (ד) 'קדושת דמים למזבח' (דהוקדשו לשם כן שיהיו הדמים קריבין למזבח) 'הוא דמיחלפא ב'קדושת הגוף למזבח' (והתם הוא דאסור בגיזה ועבודה משום דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח) - גזרו בהו רבנן, אבל קדשי בדק הבית - לא.

[כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן...]. ולדן וחלבן מותר [לאחר פדיון]: היכי דמי? אילימא דאיעבר ואתיליד לאחר פדיון - פשיטא: חולין נינהו! אלא דאיעבר לפני פדיון ואתיליד לאחר פדיון; הא (ולדות שנוולדו) לפני פדיון אסירי (אסורין בהנאה בלא פדייה; ומיקרב לא קרבי: דמכח קדושה דחוויה אתו: דאמס לא הוקדשה למזבח); -

(בכורות יד, ב)

(אותן וולדות שנולדו לפני פדיון) נפדין תמימים או אין נפדין תמימין?
 תא שמע: 'המתפיש בעלי מומין קבועין לגבי מזבח וילדו - ימכרו ואין צריכין מום, שאין קדושה חלה עליהן: שלא יהא טפל (ולד) חמור מן העיקר (אם אלמא נפדין תמימים); (וקא דייק הש"ס): טעמא (דלא בעי מום - משום) 'שלא יהא טפל חמור מן העיקר (דמכח בעל מום אתו)', אבל הקדיש זכר לדמיו (הא לא אתו מכח בעל מום, אלא לדידהו מקדיש להו לדמיהו) - קדוש קדושת הגוף (לא נפקי לחולין בלא מום, דקדוש קדושת הגוף);
 מסייע ליה לרבא, דאמר רבא: הקדיש זכר (איל) לדמים (שימכרנו ויביא בדמיו עולה) - (הוא עצמו) קדוש קדושת הגוף (ויקרב עולה; להכי נקט 'זכר': דחזי לעולה, משום דרובא דמייתו - קרבן עולה מייתו).

[כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ...] והשוחטין בחוץ פטור:
 רבי אלעזר מתני' (השוחט בחוץ) חייב' (לאו כרת קאמר, אלא מלקות), ומוקי לה (להאי 'חוץ') (כגון ששחטו) בבמת יחיד (בשעת היתר הבמות), דאמר רבי אלעזר: מניין לזובח בהמה בעלת מום בבמת יחיד בשעת היתר הבמות (שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו, כגון במת מנוח וגדעון ושמואל) שהוא בלא תעשה? שנאמר (דברים י"א) לא תזבח לה' אלהיך שור ושה [אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת ה' אלקיך הוא]; אם אינו ענין לבמה גדולה (נוב וגבעון שהן של צבור), דכתיב (ויקרא כב, כב) עורת או שבור [או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'] - תנהו ענין לבמת יחיד.
 אימא: 'אם אינו ענין לקדשים תנהו ענין לבכור': סלקא דעתך אמינא הואיל וקדוש כשהוא בעל מום (להיות אסור בגיזה ועבודה) - ליקרב נמי כשהוא בעל מום? - קא משמע לן דלא אמרי.
 בכור? בהדיא כתיב ביה (דברים טו, כא) [וכי יהיה בו מום] פסח או עור [כל מום רע] לא תזבחנו [לה' אלהיך]!

ואימא: 'אם אינו ענין לקדשים תנהו ענין למעשר' (ולעולם בבמה גדולה), דסלקא דעתא אמינא: הואיל וקדוש במומו - דכתיב (ויקרא כז, לג) לא יבקר בין טוב לרע [ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל] (לא יבקר = לא יבדוק בין תם לבעל מום: דאיזה שיהא עשירי - יהא קדוש) - נקרב נמי במומיה? - קא משמע לן דלא.
 אמרי: מעשר נמי גמר העברה העברה* מבכור (מה בכור בעל מום לא קרב - אף מעשר בעל מום לא; כי אתא קרא - לבמת יחיד).
 * [שמות י"ב: והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'; ויקרא כז, לב: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבד תחת השבט העשירי יהיה קדש לה']
 אימא: 'תנהו ענין לתמורת קדשים', דסלקא דעתא אמינא: הואיל וקדושה כשהיא בעלת מום, דכתיב (ויקרא כז, י) לא יחליפנו ולא ימיר אותו [טוב ברע או רע בטוב] ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש [ולא ימיר אותו טוב ברע - דהיינו בעל מום, אם המר ימיר - יהיה קדש אפילו בעל מום] - קריבה נמי כשהיא בעלת מום? - קא משמע לן דלא: אמר קרא 'והיה הוא ותמורתו': מקיש תמורתו לו: מה הוא, בעל מום לא - אף תמורתו, בעל מום לא.
 מתקיף לה רבי זירא: אימא תנהו ענין לולדות קדשים (ולדות בעלי מומין שנולדו מקדשים תמימים): דסלקא דעתא אמינא 'הואיל וקדושים כשהן בעלי מומין אגב אמן, כשהן בעלי מומין נמי קרבי? - קא משמע לן דלא.

אמר רבא: כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל (מקרא אחרינא ולא איצטרך האי להכי), דתנא דבי רבי ישמעאל: (דברים יב, כו) רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך [תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה'];
 'רק קדשיך' - אלו התמורות; (דאתא לאשמועינן שיקרבו למזבח: דאי לעיקר הקדש אתא - למה לי למכתב שיעלם לירושלים? הא שמעינן קראי טובא 'השמר לך פן תעלה עולותיך' בכל מקום אשר תראה כי אם במקום וגו') (דברים יב, יג-יד);
 'אשר יהיו לך' - אלו הולדות (של קדשים);
 'ונדריך' - הקישן הכתוב לנדד: מה נדד, בעל מום לא - אף הנני נמי בעל מום לא (הלכך כי אתא לא תזבח - לבמת יחיד אתא).

[כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ...] ואין עושין תמורה:
 מאי טעמא?
 דאמר קרא: (ויקרא כז, י) לא יחליפנו ולא ימיר [אתו טוב ברע או רע בטוב] ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש: השתא רע בטוב אמרת לא (שלא יביא בהמת חולין תמימים אצל

בהמת קודש בעל מום ויאמר 'זו תמורת זו', **טוב ברע מיבעיא?** אלא (להכי כתיב טוב ברע): **טוב מעיקרו** (בשנתפס בקדושה כשהוא תמים) **עושה תמורה** (עושה תמורה אף על פי שהומם, כדכתיב **או רע בטוב**, דמשמע: רע של קודש בטוב של חולין: דרע של קודש עושה תמורה), **רע מעיקרו אין עושה תמורה**.

[כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן...] **אם מתו - יפדו:**
אמר רב יהודה אמר רב: **זו דברי רבי שמעון**, **דאמר** (בפרק בתרא דתמורה (דף לב.))': **'קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה** [ויקרא כז, יא-יב: ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה'] **והעמיד את הבהמה לפני הכהן:** פסוק יב: **והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע כערוך הכהן כן יהיה**, **קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה** (ומדאמר רבי שמעון **קדשי בדק הבית לא היו...**, מכלל דקרא - בקדשי מזבח כתיב), **דתנן** [תמורה פ"ז מ"ג]: **'לכ' שמעון אומר קדשי בדק הבית, אם מתו - יפדו'** **ומודה רבי שמעון בבעל מום מעיקרו שנפדה** (אף על גב דקדשי מזבח, וממאי דתנא דמתניתין סבירא ליה 'קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה': שצריכין שיהיו חייבין בשעת פדייה, כדכתיב והעמיד את הבהמה לפני הכהן ואח"כ והעריך אותה: מדקתני סיפא גבי קדם הקדשן את מומן' דאגב שקידשן למזבח - מקדישין תמימים); **מאי טעמא? דאמר קרא** (ויקרא כז, יב): **'אותה': 'אותה' - למעוטי בעל מום מעיקרא;**

אבל חכמים אומרים [שם: תמורה פ"ז מ"ג, תנא קמא]: **'אם מתו יקברו'; מאן 'חכמים'?** (לאו הנן רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון במסכת תמורה, דהתם אמרינן 'לדברי הכל בעל מום מעיקרו לא היה בכלל העמדה והערכה', אלא) **תנא דבי לוי הוא**, **דתנא דבי לוי:** **הכל היו בכלל העמדה והערכה, ואפילו בעל מום מעיקרו;** **וכן תנא דבי לוי במתניתיה:** **'אפילו חיה** (דאינה ראויה למזבח), **אפילו עוף'.**

והכתיב 'אותה'?

'אותה' לתנא דבי לוי קשיא.

אבל רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון, מאי? הכי נמי דאם מתו יפדו (דבבעל מום מעיקרא מודו)? **אי הכי -**

(בכורות טו, א)

'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו' מיבעיא ליה!?

אמרי: **רב** (דלא מוקי מתניתין כרבנן) - (סבירא ליה) **כרבי שמעון בן לקיש**, **דאמר (התם): לרבנן, קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, ו (הילכך) לא מיתוקמא מתניתין (כולה) כרבנן, דקתני סיפא (דמתניתין) 'ואם מתו - יקברו'** (שמע מינה דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה).

ממאי דהא 'מתו - יקברו' משום דבעי העמדה והערכה הוא? דלמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הוא?
אמרי: **אם כן** (דטעמא דמתניתין משום אכילה דקדשים לכלבים הוא), **ניתני 'אם נעשו טריפה - יקברו'** (דמשמע: אף על גב דמצוי למיעבד בהו העמדה והערכה - יקברו, הואיל ולא חזו אלא לכלבים; ומדנקט **ומתו** - שמע מינה טעמא משום העמדה והערכה);

ואיבעית אימא לעולם, רב כרבי יוחנן סבירא ליה (דאמר התם: לרבנן, אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל), ומיתוקמא סיפא דמתניתין כרבנן, ורישא נמי מיתוקמא כדידהו: **דבבעל מום מעיקרו כולו מודו**, **ותני 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו'.**

אבל קדם הקדשן [את מומן - או מום עובר להקדשן - ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורין מן הבכורה ומן המתנות, ואינן יוצאין לחולין ליגזז וליעבד]:

מנא הני מילי?

דתנו רבנן [דברים יב, כב: אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדו יאכלנו] (ומוקמינא [בספרי ראה פסקא עא] דבפסולי המוקדשין שנפדו הכתוב מדבר): **'צבי' (ואיל): 'מה צבי' (ואיל) פטור מן הבכורה** (גירסת רש"י: 'פטורין מן הבכורה', דבקר וצאנך כתיב [דברים יב, יז]: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגן ותירשך ויצהוד ובכרת בקרב וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך]) - **אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה;**

אוציא אני את הבכורה ולא אוציא את המתנות? (ולקמן פריך: מאי אולמיה דמתנות מבכורה?)

תלמוד לומר 'איל': מה איל פטור מן הבכורה ומן המתנות (צבי ואיל פטורין מן המתנות, דכתיב במתנות [דברים יח, ג] **אם שור אם שה**) - **אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה ומן המתנות;**

אי מה צבי ואיל חלבן מותר - אף פסולי המוקדשין חלבן מותר?
תלמוד לומר: 'אך' - חלק'.

אמר מר: 'אוציא את הבכור ולא אוציא את המתנות' - מאי שנא (מתנות דלא נפקי מקרא קמא)?
(ומתוך: אוציא את הבכור - שאין שוה בכל (שאינה נוהגת בנקבות כזכרים), ולא אוציא את המתנות ששוות בכל? - תלמוד לומר: 'איל'.
אמר ליה רב פפא לאביי: אי מה צבי ואיל, אין 'אותו ואת בנו' נוהג בהן (אין אותו ואת בנו נוהג בצבי ואיל דכתיב ושוו אושה [ויקרא כב, כח]) - אף פסולי המוקדשין אין 'אותו ואת בנו' נוהג בהן?
אמר ליה: למאי מדמית להו (לפסולי המוקדשין, דתפטרניהו מ'אותו ואת בנו')? : אי לחולין - 'אותו ואת בנו' נוהג בו, ואי לקדשים 'אותו ואת בנו' נוהג בו?! ('אותו ואת בנו' נוהג בחולין ובמוקדשין נכדמפרש בשחיתת חולין (ע.ח)).
אמר ליה: אי הכי, גבי חלבו [החלב שלו] נמי נימא הכי (אמאי איצטרך אך למיטר? תיפוק לי דאסור): למאי מדמית להו (כיון דאמרת אף על גב דאיתקוש לצבי ואיל לא נפקי מתורת קדשים)? : אי לחולין - חלבן אסור, ואי לקדשים - חלבן אסור?! אלא לאו מי אמרת 'אך' ולא חלבן? אימא נמי 'אך' ולא אותו ואת בנו?! (ומסתברא דהיקשא למיפטר מבכורה ומתנות אתיא, ואך למיסר חלבו ואותו ואת בנו: דהשתא מדמינן להו לקדשים גמורין, דאי אמרינן איפכא - לא מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין)
רבא אמר: 'אך' - לאותו ואת בנו הוא דאתא, וחלבו - מ'דמו' נפקא, דכתיב (בבכור בעל מוס): (דברים טו, כג) רק את דמו לא תאכל [על הארץ תשפכנו כמים]*; מאי 'דמו'? אילימא דמו ממש - לא יהא אלא דמן דצבי ואיל; אטו דמן דצבי ואיל מי שרי? אלא 'דמו' = חלבו.
* [לפי גירסת הספרים וגירסת רש"י; אך נראה הפסוק דברים יב, טז: רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים] שאז הכל בפרשה אחת, בפסולי המוקדשין, וכן בהערה בשוליים בש"ס וילנא; אולם בגירסא בגמרא צריך לפי זה לשנות את 'דמו' ל-'הדם', ואת 'חלבו' ל-'החלב'; לחילופין היה אפשר לדרוש הכל מפרשת הבכור בדברים טו!]
תוספות ד"ה רק את לא תאכל. האי קרא - גבי בכור כתיב, והרבה תימה דלא מייתי רק את הדם לא תאכל דכתיב גבי שאר פסולי המוקדשין!
ואין להקשות דדילמא איצטרך לחמשה לאוין האמורין בדם דמפרשי פרק קמא דכריתות [דף ד:], דהא טובא לאוין כתיבי יותר מחמשה: חד ב'ויקרא', וחד ב'צו את אהרן', ותרי ב'אחרי מות', וארבעה ב'ראה' - הרי שמונה בר מהאי דבכור? ושמא דריש להו למילתא אחריתי.

וליכתוב רחמנא 'חלבו'?
אי כתב רחמנא חלב, הוה אמינא אהני היקישא (דאיתקוש לצבי ואיל) ואהני קרא (דכתיב את [דמו] = חלבו לא תאכל): אהני היקישא למעוטי מכרת, (והוה מיסתבר טעמא שפיר): דכי כתב כרת - אאוכל חלב בהמה (הראויה לקרבן) הוא דכתיב, שנאמר (ויקרא ז, כה) כי כל אוכל חלב מן הבהמה [אשר יקריב ממנה אשה לה] ונכרתה הנפש האכלת מעמיה, ואהני קרא למיקם עליה בלאו בעלמא (דלא תישרייה לגמרי); להכי אפקיה רחמנא בלשון 'דמו', לומר לך: מה דמו בכרת - אף חלבו בכרת.
והא תנא (דברייתא דלעיל) 'אך' - ולא חלבנו' קאמר (ורבא - היכי מצי למימר דאך - לאותו ואת בנו אתא)?
(והאי דתני תלמוד לומר: אך - חלק') הכי קאמר: אילו לא נאמר 'דמו' (אפילו לא כתב קרא - מצינא לאפוקי מהכא): הייתי אומר 'אך' ולא חלבו'; עכשיו שנאמר 'דמו' - לאותו ואת בנו הוא דאתא.

[אבל קדם הקדשן את מומן - או מום עובר להקדשן - ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע, ונפדו...]. ואינן יוצאין לחולין [ליגזז וליעבד]:
מנא הני מילי?

דתנו רבנן [נספרי ראה פסקא עא]: [דברים יב, טז]: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל (ואוקימנא בפסולי המוקדשין לאחר פדיון): 'תזבח - ולא גיזה; בשר - ולא חלב'; [עד כאן בספרי] ואכלת - ולא לכלביך'; מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים'.

(בכורות טו, ב)

איכא דאמרי: 'תזבח ואכלת': אין לך בהן אלא היתר אכילה משעת זביחה ואילך, אבל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים'. (מהכא מפיך גיזה וחלב דאסור, ובשר - אורחיה דקרא, ולא דריש ואכלת לאפוקי כלבים.)

[אבל קדם הקדשן את מומן - או מום עובר להקדשן - ולאחר מכאן נולד להן מום קבוע, ונפדו...]. וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן:
היכי דמי? אילימא דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיונן - אמאי? ולד צבי ואיל נינהו*! אלא דאיעבר לפני פדיונן ואיתיליד לאחר פדיונן (הילכך אסירי, וקדושה לית להו לא ליקרב ולא לדמיה, כדמפרש לקמן: 'מה תהא עליה').
הא (נולדו) לפני פדיונן - מיקדש נמי קדשי; מנא הני מילי (דלפני פדיונן אם נולדו קדשי)?

*[אם ולד שהתעבר לאחר פדיונן מותר, היות ונוצר לאחר הפדיון, מדוע לא יהא קלב שנוצר אחר פדיונן מותר?]

דתנו רבנן: (גבי שלמים כתיב [ויקרא ג,א]: ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב) **אם זכר אם נקבה תמים** [ויקרא ג,א]; וקרא יתירא הוא: דנישתוק קרא מיניה, ומדלא קבע בה זכר כדקבע בעולה - ממילא דנקבה נמי חזיא; זכר ונקבה תו למה ליה? **'זכר'** - **לרבות את הולד** (ולד שלמים; ואי קשיא 'תפוק ליה מאשר יהיו לך' [דברים יב,כ]: רק קדשין אשר יהיו לך ונדיך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' - תריץ: תנאי היא: איכא דמיייתי לה מהכא ואיכא דמיייתי לה מהכא; והכי מפרש במסכת תמורה בפרק 'אלו קדשים' (דף יז:); **ו'נקבה'** - **לרבות את התמורה** [עד כאן ספרא ויקרא דבורא דנבחה פרשתא יג פרק טז משנה ח] [עיי' שטמ"ק א]; **ואין לי אלא ולד תמימין** (ולד בהמה תמימה) **ותמורת תמימים; ולדי בעלי מומין** (שקדם הקדשן את מומן) **ותמורת בעלי מומין - מניין? כשהוא אומר 'אם זכר' - לרבות ולד בעלי מומין; 'אם נקבה' - לרבות תמורת בעלי מומין**; אותן ולדות שלאחר פדיונן (נולדו, ונתעברו קודם פדיונן) - מה תהא עליהן (דהא לא חזו לא לגופן ולא לדמי, כדמפרש [ז'הלו] רב הונא)? **לפני פדיונן מיפלא פליגי בהו** (בהא דאמרן לעיל **אם זכר - לרבות ולד בעלי מומין**): איכא למאן דאמר (במסכת תמורה בפרק 'אלו קדשים' (שם)) קדשי ליקרב, ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה (עד שיוממו, וימכרו, ויפלו דמיהן לנדבה); דלאחר פדיונן מה תהא עליהן? אמר רב הונא: כונסן לכיפה (לחדר) והן מתין (ברעב), דהיכי ליעביד? ליקרבינהו? - מכח קדושה דחיה קאתו (דאית בהו תרתי לדיעותא: חדא - דאמון בעלי מומין שנראו ונדחו; ועוד - דלאחר פדיונן נולדו, והן עצמן אין יכול להתפסן לקדושה גמורה להקריב הואיל ואידחו תו לא מיחזו); ליפרקינהו? - לא אלימי למיתפס פדיונן (בקדושתן, כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאו קדושתן אגב פדיון דאמן). (דהאי דאסורין - גזרה בעלמא הוא, כדלקמן; אבל מדאורייתא - עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתן בפדיון אמן, כדאמרן לעיל גבי קדושת דמים: דולדן מותר לאחר פדיונן - קדושת הגוף נמי לא שנא, דאין חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים לענין פדיון, אלא שזה צריך מום וזה אין צריך מום.)

אמרי במערבא משמיה דרבי חנינא: **'סמוך לפדיונן מתפסין לשם אותו זבח'**; **סמוך לפדיונן - למימרא דבני פדייה נינהו** (בתמיה, כלומר: דשייך למימר בהו לשון פדייה קודם שיתפסין - בתמיה: והא לא אלימי)!
אלא אימא **'סמוך לפדיון אמן מתפסין לשם אותו זבח'** (דהשתא חיילא עלייהו קדושה לעצמן, דחשבינהו, ולא פקעה קדושתיהו על ידי פדיון אמן, וממתין עד שיוממו ופריק להו); **טעמא מאי** (אמר רב הונא 'מומתין', ולא מתקין להו כרבי חנינא)?
אמר רבי לוי: **'גזירה שמא יגדל מהן עדדים עדדים'** [תמורה יח,א; כדא].
(אי אמרת אית להו תקנתא לולדות - אתי לגדל עדדים מפסולי המוקדשין: דכי נפיל ביה מומא בבהמת קדשים - לא פריק ליה ואיתי למיכלינהו בלא פדיון, אבל כי מפסדינן לולדות - ממהר לפדות את האם מיד כשיפול בה מום;

מפי רבי אליעזר ובתשובתו.

לישנא אחרינא: בין למאן דאמר מומתין, בין למאן דאמר מתפסין - **מאי טעמא** אטרחוהו רבנן לשבקינהו באיסורייהו? **גזרה שמא יגדל עדדים עדדים**: שילדו גם אותן ולדות ולדות אחרים, ואתי בהו לידי תקלה, אבל לאחר שיפדו - לא איכפת אם יולדין: דוולד צבי ואיל נינהו.

לישנא אחרינא, ועיקר, מפי המורה: **וטעמא מאי** - אמתניתין קא מהדר: דמאי טעמא אסור אחר פדיון אמן? הא פקע קדושתיהו בפדיון אמן, כי היכי דפקעא גבי קדושת דמים: דולדן מותר לאחר פדיון, כדאמר לעיל: **גזירה שמא יגדל** מפסולי המוקדשין שיפדו עדדים לצורך ולדות הנוולדים לאחר פדיון, ואתי בהו לידי גזיה ועבודה; אבל לעיל גבי קדם מומן להקדישן - לא גזרינן, משום מילתא דלא שכיחא היא, דהא אמרינן במסכת תמורה (דף ו:): **'המתפס בעלי מומין למזבח - עובר בחמשה לאוין'**, ובקדם הקדשן למומן גופייהו דשרינן היכא דאיעבר ואיתייליד לאחר פדיונן, ולא גזרינן: כיון דאסרת להנך דאיעבר לפני פדיונן לא אתי לדחוייהו.)

בעא מיניה רבינא מרב ששת: מהו שמתפסין (לאותן ולדות שבמעו פסולי המוקדשין) **לכל זבח שירצה?**

אמר ליה: **אין מתפסין** (אלא לאותו זבח).

מאי טעמא?

אמר ליה: **גמר בשעריך בשעריך** (כתיב בבכור [דברים טו,כא] **וכי יהיה בו מום** [פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך] [דברים טו,כב] **בשעריך תאכלנו** [הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל] ובפסולי המוקדשין כתיב [דברים יב,טו]: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' אלקיך) אשר נתן לך בכל שעריך [הטמא והטהור יאכלנו כצבי

(וכאיל) מבכור: מה בכור אין מתפיסן לכל זבח שירצה, דכתיב (ויקרא כז, כו) אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו [אם שור אם שה לה' הוא] (אלמא לא חל עליה שום קדושה אחריתי) - אף הני אין מתפיסן לכל זבח שירצה.

תניא כוותיה דרב ששת: 'קדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו - חייבין בככורה ובמתנות; בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן הגוזז והעובד בהן אינו סופג את הארבעים' (ואף על גב דאסירי בגיזה קודם פדייה - לא לקי עליה, דכי כתיב [לא תעבד בבכור שורך] ולא תגזו [בכור צאן] [דברים טו, יט] - אקדשים גמורין כתיב; ואיסורא מיהא איכא כשאר נהנה מן ההקדש); בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן אין עושין תמורה (דטוב מעיקרו בעינן, כדפרישית לעיל); ולפני פדיונן מועלין בהן (דהא נהנה מן ההקדש דלא גרעי מקדשי בדק הבית), ולאחר פדיונן אין מועלין בהן; וולדותיהן חול (אפילו נתעברו קודם פדיונן ונולדו אחר פדיונן), ונפדין תמימים (אם נתעברו וילדו קודם פדיונן) ומתפיסן לכל זבח שירצה; כללו של דבר: הרי הן כחולין לכל דבריהם: אין לך בהם אלא מצות עלוי בלבד (שמעלין אותן בדמים); אבל קדם הקדישן את מומן או מום עובר להקדישן, ולאחר מכאן נולד מום קבוע, ונפדו - פטורין מן הככורה ומן המתנות; בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן הגוזז והעובד בהן סופג את הארבעים, ובין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן עושין תמורה (ולקמן קאמר דתמורה שלאחר פדיונן מתה); לפני פדיונן מועלין בהן, ולאחר פדיונן אין מועלין בהן (דאיתקיש לצבי ואיל; אבל לענין גיזה - לא, דכתיב [דברים יב, טו] 'תזבח - ולא גיזה'), וולדותיהן קודש (אם נתעברו קודם פדיונן), ואין ניפדין תמימין, ואין מתפיסן לכל זבח שירצה (והיינו דרב ששת); כללו של דבר: הרי הן כהקדש לכל דבריהם, ואין לך בהן אלא היתר אכילה בלבד. כללו של דבר דרישא [הרי הן כחולין לכל דבריהם: אין לך בהם אלא מצות עלוי בלבד] - לאתויי שוחטן בחוץ, דפטור; כללו של דבר דסיפא [הרי הן כהקדש לכל דבריהם, ואין לך בהן אלא היתר אכילה בלבד] -

(בכורות טז, א)

לאתויי חלבו (דאסור). (ולאתויי שוחטו בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דאם כן איבעי לן למימר בדוקין שבעין; ועוד סיפא קתני לקמן 'השוחטן בחוץ פטור'; וכללא דרישא לא אצטריך לאיתויי חלבו דשרי, דהשתא ולדן דכגופן דמי: דעובר ירך אמו הוא - שרי, כל שכן חלבו, דמיא בעלמא הוא!)

אמר מר 'אין נפדין תמימין ואין מתפיסן לכל זבח שירצה':

'תמימים' - הוא דלא מיפרקי, הא בעלי מומין מיפרקי (אותם שנתעברו קודם פדיון ונולדו לאחר פדיון, וכגון שתפסן לשום זבח, דאלימא קדושתיהו למיתפס פדיונן); (וכשהוא מתפיסן לשם זבח -) 'לכל שירצה' - הוא דאין מתפיסן, הא לאותו זבח מתפיסן; היכי משכחת לה (פירושא הוא, כלומר: היכי משכחת תירוצא דמילתא דמשמע בעלי מומין נפדין, ולשם זבח אחר לא יתפיסם? אלא היכי עבדי?) - דמתפיסן לאותו זבח;

'ונפדין כמומן' (כשיפול בהן מום) - נימא תיהוי תיובתא דרב הונא (דאמר לעיל 'כונסן לכיפה והן מתים')?

אמר לך רב הונא: הוא הדין דאפילו בעלי מומין אין נפדין, ואידי דתנא רישא 'נפדין תמימים' (דחידוש הוא דאפילו תמימים נפדין) - תנא נמי סיפא 'אין נפדין תמימים', ואידי דתנא רישא 'לכל זבח שירצה' תנא נמי סיפא 'לכל זבח שירצה'.

'והשוחטן בחוץ פטור' (ממסקנת הגמרא מ) סיפא דבריייתא לעיל היא [הרי הן כחולין לכל דבריהם], ואקדשים שקדם הקדשן את מומן קאי, ואפילו הכי פטור: דאין חייבין על שחיטת חוץ אלא על המתקבל בפנים, כדתנן בזבחים בפרק 'פרת חטאת' (דף קיב). 'בעלי מומין, בין קבועין בין עוברין, שהקריבן בחוץ - פטור' ומפיק טעמא מהאי קרא [ויקרא יד, ד] ואל פתח אהל מועד לא הביאו - הא כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד - אין חייבין עליו):

רב הונא מתני 'חייב' (כדקתני מתניתין [דף יד, א]), ומוקים לה בדוקין שבעין (דמתקבל בפנים הוא), ואלויבא דרבי עקיבא, דאמר 'אם עלו לא ירדו'. (ואליבא דרבי עקיבא דאמר בשחיטת קדשים בפרק 'המזבח מקדש' (דף טז). 'אם עלו לא ירדו'; דוקין = טולא, כגון (ישעיהו מב, ה) הנוטה כדוק שמים, ולהכי לא ירדו: דאין מומן ניכר כל כך; הכי תנן בזבחים בפרק 'המזבח מקדש הראוי לו' (דף טז); דבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין' כלומר דאם עלו - לא ירדו, ואמר רבי יוחנן בגמרא: לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, הואיל וכשירין בעופות - והוא שקדם הקדישן את מומן;

לישנא אחרינא בדוקין - שיש לו מום בעפעפים, ולהכי קרי לעפעפים 'דוק' על העין, כרקייע, דהכי אמרינן בספרי אגודות: 'העין דומה לעולם קטן, העפעפים כנגד הרקיע והתחתון כנגד הארץ, והלבן שמקיף את העין כנגד ים אוקיינוס שטובב את העולם, והשחור שבו שהוא עגול - דומה לגלגל חמה'.)

[קדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו...]. בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו עושה תמורה:

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: ותמורתו לאחר פדיונו – מתה; מאי טעמא? – היכי ליעביד? ליקרביה? – מכח קדושה דחוייה קאתיא (שכבר נפדו); ליפרקה? – לא אלימא למיתפס פדיונה, הלכך מתה.

מתקיף לה רב עמרם: ותיתכיל במומה לבעלים? וכי מה בין זו לתמורת בכור ומעשר, דתנן [תמורה פ"ג מ"ה]: 'תמורת בכור ומעשר, הן, וולדן, וולד וולדן עד סוף כל העולם' – הרי הן כבכור ומעשר ויאכלו במומן לבעלים (ימתינו עד שיוממו, ויאכלו לבעלים כבכור ומעשר שאין נפדין אלא נאכלין במומן) – (אלמא כיון דלא מצי קרבי – כדאמר במסכת תמורה (דף ה', ע"ש) 'אך בכור שור וגו' [לא תפדה] במדבר יח, [ז] – הן קריבין ואין תמורתן קריבין, נאכלין במומן לבעלים' – הכי נמי ליעבד הכי)?
אמר ליה אביי: זה שם אמו עליו וזה שם אמו עליו: זה 'שם אמו' עליו: 'תמורת בכור ומעשר' מיקריא: מה בכור ומעשר במומן מיתאכלן לבעלים – אף תמורתן מיתאכלא; וזה 'שם אמו' עליו: 'תמורת קדשים' מיקריא: מה קדשים לא מיתכלי אלא בפדיון – אף תמורתן נמי לא מיתכלי אלא בפדיון, והא – לא אלימא למיתפס פדיונה (הילכך מתה).

תניא כוותיה דרב נחמן: 'מניין לתמורת פסולי המוקדשין' (כגון: דלאחר שנפדו הקדשים – התפיסן בתמורה) שמתה (דלא מצו למיקרב) תלמוד לומר: (ויקרא י"ד, [א] את זה לא תאכלו) ממעלי הגרה [וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס] טמא [הוא לכם] (דסיפיה דקרא כתיב טמא הוא לכם, ודרשינן הכי: יש לך דבר שיש בו סימני טהרה ואסור באכילה, ואיזו זו? – תמורת פסולי המוקדשין).

האי מיבעי ליה לחמש חטאות מתות (מפרש בתמורה (דף כא:))?!
ההוא – 'ממפריסי הפרסה... טמא' נפקא.

תניא נמי הכי: 'מניין לחמש חטאות מתות? תלמוד לומר 'ממפריסי הפרסה... טמא' . [השווה ספרא שמיני פרשתא ב פרק ד משנה א]

חמש חטאות מתות? הילכתא גמירי לה?!

אלא כי אתא קרא – לתמורת אשם (שתהא רועה: דאשם לא קרב נדבה, הלכך תמורתו לא קרבה; והא טמא דקרא – הכי קאמר: הניחוהו עד שיהא טמא, כלומר: שיפול בו מום).

תמורת אשם נמי הילכתא היא: 'כל שבחטאת מתה' (ותמורת חטאת היינו אחת מחמש חטאות מתות) – באשם רועה?!
אלא לעולם חמש חטאות מתות, ואצטריך קרא ואצטריך הילכתא: דאי מקרא, הוה אמינא 'לרעייה' – קא משמע לן הילכתא למיתה; ואי מהילכתא, הוה אמינא 'היכא דעבד איקרי, ואכל מהני חמש חטאות איסורא איכא, לאו ליכא (דאין עובר בלאו)' – קמשמע לן דאיכא לאו (לא תאכלו ממעלי הגרה).

ואיבעית אימא: (להכי אתא ממפריסי הפרסה, דמשתעי בחטאות המתות): לאקושי דבר הבא ממעלי גרה (תמורת פסולי המוקדשין לאחר פדיונו, דנפקא ממעלי הגרה) לדבר הבא ממפריסי הפרסה (חטאות המתות): מה להלן במיתה – אף כאן במיתה.

[השווה ספרא שמיני פרשתא ב פרק ד משנה א]

משנה:

המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים (ששם לו עובד כוכבים בהמותיו בדמים קצובין, ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים – בין מתו בין החלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו ביניהם) –

(בכורות טז, ב)

המשך המשנה

ולדותיהן פטורין (ולדותיהן של אותן צאן ברזל כשיגדלו ויבכרו – יפטרו מן הבכורה; וטעמא מפרש בגמרא: דכיון דאי לא יהיב ליה זוזי לעובד כוכבים תפיס בהמה, ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות – אישתכח דשייכא יד עובד כוכבים באמן), ולדי ולדותיהן (של צאן ברזל המגיעות לחלקו של ישראל כשהיו להן ולדות בכורות) חייבין (ינתנו לכהן; דהיינו רביעית לצאן ברזל ינתן לכהן); העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן (שפתח לו פתח לעובד כוכבים להיות לו כח בולדות, ואמר לו 'אם ימותו הבהמות – תטול הולדות המגיעות לחלקי ויהיו תחת ידי באותן דמים עד אותו זמן עצמו', השתא אלימא יד עובד כוכבים טפי ושייכי בדור אחד טפי משל ראשון): (הלכך) ולדי ולדות (ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות של צאן הברז) פטורין (דשייכא בהו יד עובד כוכבים,

וכשיהא להם בכור לא ינתן לכהן), וולדי וולדי וולדות (ולדי ולדות של ילדים שיבכרו דהיינו חמישי לצאן ברזל) חייבים (יתנן לכהן).
רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עד עשרה פטורים, שאחריותן לעובד כוכבים (דלעולם כל מה דמשכח עובד כוכבים תפיס).
רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל - פטורה מן הבכורה;
ואם יש בו מקצת סימנין - חייב.

גמרא:

למימרא דכיון דלא נקט מרא (העובד כוכבים) זוזי - ברשותא דמרא (דעובד כוכבים) קיימא? ורמינהו [בבא מציעא פ"ה מ"ו]: 'אין מקבלין צאן ברזל מישאל מפני שהוא רכית' (רבי עובדיה מברטנורה: אין מקבלין צאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל, ושם אותם עליו במעות, וכל זמן שאין נותן לו מעותיו חולקים השכר), אלמא ברשותא דמקבל קיימא (דמקבל זחי הוא דאייחייב להו, והאי דשקיל - נותן חצי ולדות בשכר המתנת מעות קא שקיל להו, דאי ברשות מרה קיימי - אמאי רבית הוא? ברשותא דמריה אשבח ולדות)! ? אמר אביי: לא קשיא: הא (מתניתין) דקביל עליה (העובד כוכבים) אונסא וזולא, והא דלא קביל עליה אונסא וזולא.
אמר ליה רבא: דקביל עליה אונסא וזולא 'צאן ברזל' קרית ליה (בתמיה: הא צאן ברזל לא הוי אלא במקבל עליה המקבל אונסא, דלהכי קרית ליה 'ברזל': קשה, ואינו נפחת - כך זה הנותן לא יפחות מדמיו)? ועוד: מאי פסקא (בתמיה, כלומר: פסקא למילתא דיש חילוק בין צאן ברזל לצאן ברזל)? ועוד: אדתני סיפא (דהתם) 'אבל מקבלין צאן ברזל מן העובד כוכבים' - ליפלוג וליתני בדידה: 'במה דברים אמורים? - דלא קביל עליה אונסא וזולא, אבל קביל עליה אונסא וזולא שפיר דמי'?
אלא אמר רבא: אידי ואידי דלא קביל עליה אונסא וזולא (אלא על המקבל יהא הכל), והכא גבי בכורה (לאו משום דהוי ברשותו של עובד כוכבים) - היינו טעמא (משום דמשכון הוי גביה): דאילו אתי עובד כוכבים בעי זוזי ולא יהיב ליה - תפיס לה לבהמה, ואי לא משכח לה לבהמה - תפיס ולדות דידה, והרי יד עובד כוכבים באמצע, וכל יד עובד כוכבים באמצע - פטורה מן הבכורה.

העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן - ולדי ולדות פטורים:
אמר רב הונא: ולדות (וולדן של צאן ברזל) פטורין, וולדי ולדותיהן חייבין (כדפרישית גבי מתניתין, וארישא קאי); ורב יהודה אמר: ולדי ולדות נמי פטורין, וולדי ולדי ולדות חייבין (ודור דביעי לצאן ברזל אינו נותן לכהן, אלא דור חמישי; ולקמן פריך ליה ממתניתין).
תנן 'העמיד ולדות תחת אמותיהן - ולדי ולדות פטורין' טעמא דהעמיד (שהחזיק כחו של עובד כוכבים), הא לא העמיד - לא (הא לא העמיד לא מיפטרי ולדי ולדות של צאן ברזל)! תיובתא דרב יהודה!
אמר לך רב יהודה: הוא הדין אף על גב דלא העמיד, והא קא משמע לן: אפילו העמיד נמי, דאורחיה דעובד כוכבים למיתפס בנה, והוי כמי דלא העמיד: ולדי ולדות פטורין וולדי ולדי ולדות חייבין. (כלומר: סלקא דעתך אמינא 'כיון שחוזר כח עובד כוכבים בולדות, אימא יהיו פטורין לעולם' - קא משמע לן אפילו הכי ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לצאן ברזל - פטורין, וולדי ולדות של ולדות - חייבין, כאילו לא העמיד.)
תנן (וקסלקא דעתא דארישא קאי): 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עד עשרה דורות פטורין שאחריותן לעובד כוכבים'; בשלמא לרב יהודה דאמר נחית תנא קמא לדרי (למיפטר דרי: דשתי דורות לצאן ברזל פוסר תנא קמא) -

(בכורות יז, א)

היינו דאמר ליה רבן שמעון בן גמליאל ' (את אמרת שתי דורות למטה מצאן ברזל ותו לא, ואנא אמינא) אפילו עד עשרה דורות (נמי) פטורין (והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האי מנינא נקט בכמה דוכתי, וקרא נמי נקיש להו דכתיב (דברים כג, ז) גם דור עשירי - והן אסורין לעולם) ' (אצטריך למיתני הכי, דאם הוי תני אפילו ולדי ולדי ולדות פטורין הוה אמינא: 'הני הוא דפטור רבן שמעון בן גמליאל טפי מהני' לא כי היכי דשמעינן ליה לתנא קמא דפטור ולדי ולדות אף על גב דלא מבהמותיו של עובד כוכבים ממש נולדו, ומחייב בולדי ולדי ולדות לתת ולדן לכהן - הכי נמי לרבן שמעון בן גמליאל אף על גב דפטור בולד ולדי ולדות, בחד דרא טפי מחייב); אלא לרב הונא, דאמר לא נחית תנא קמא לדרי (דלא פטר אלא ולדות של צאן ברזל הואיל ויצאו מבהמותיו ממש של עובד כוכבים) - מאי 'אפילו עד עשרה דורות' (למה ליה לרבן שמעון בן גמליאל למימר

'עד עשרה דורות' לימא 'אפילו ולדי ולדות פטורין', ושמעינן מינה כי היכי דפטור ולדי ולדות אף על גב דלא מבהמותיו של עובד כוכבים ממש יצאו - הוא הדין נמי עד עשרה דורות) ?
 אמר לך רב הונא: רבן שמעון בן גמליאל - א'העמיד' (שהעמיד ולדות תחת אמותיהן) קאי, דנחית לדרי (דנחת תנא קמא למיפטור דרי).
 תא שמע: 'המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים - ולדות פטורין, וולדי ולדות - לא' תיובתא דרב יהודה! ?
 אמר לך רב יהודה: אימא 'הן וולדותיהן'.
 איכא דאמרי 'הן וולדותיהן פטורין' - תיובתא דרב הונא!
 אמר לך רב הונא: אימא 'הן = וולדות - פטור (כלומר: הן הולדות עצמן, ולא תימא וולדותיהן), וולדי ולדות - חייב'.

רחל שילדה מין עז [ועז שילדה מין רחל - פטורה מן הבכורה; ואם יש בו מקצת סימנין - חייב]:
 אתא רב אושעיא מנהרדעא, ואייתי מתניתא בידיה: 'רחל בת עז ועז בת רחל: רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרינ'. אמר ליה רב הושעיא לרבה: כי עיילת לקמיה דרב הונא, בעי מיניה: רבי מאיר מחייב למאי? אילימא לבכורה, ולית ליה לרבי מאיר (במדבר יח, יז) 'אך בכור שור' [או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה] - עד שיהא הוא שור וכבורו שור? - אלא לראשית הגז? ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל 'כבשים שצמרן קשה - פטורין מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) [אם לא ברכוני חלצו] ומגז כבשי יתחמם (אלמא בת חימום קרי 'גז' דלא בת חימום לא קרי 'גז'; והך עז בת רחל - צמרה קשה: דצמר עזים קשה הוא) ?
 אמר ליה: ניחזי אנן הכא במאי עסקינן: ברחל שילדה מין עז ואביו תייש, ובחוששין לזרע האב לענין אותו ואת בנו קמיפלגי (אם שוחט האב והבן ביום אחד): דרבי מאיר סבר חוששין לזרע האב (והילכך רבי מאיר מחייב אם שחטו ובתו - הואיל וזה דומה לו), ורבנן סברי אין חוששין לזרע האב (בעז בת עז ושחט אותה ואת אביה ביום אחד) ? - אי הכי, ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא, בפלוגתא דחנניה ורבנן (בשחיטת חולין בפרק 'אותו ואת בנו' (דף עח:), דחנניה מחייב וחכמים פטרינ)! ? אלא לעולם לבכורה, והכא במאי עסקינן? ברחל בת רחל בת עז (וגבי עז בת רחל - עז בת עז בת רחל מיירי): מר סבר זיל בתר אימיה, והאי - לאו 'נדמה' הוא, ומר סבר 'זיל בתר אימיה דאימיה, והאי - 'נדמה' הוא!
 ואיבעית אימא: ברחל בת עז בת רחל (וחדא קתני: ברחל בת עז, ואותה עז היתה בת רחל): מר סבר (רבי מאיר מחייב ליתנן לכהן ד) חזרה שניות למקומן (ולא 'נדמה' הוא, והך רחל בת עז - לאו רחל ממש: דהא נקבה לא קדשה בבכורה, אלא 'מין רחל' קאמר), ומר סבר לא חזרה שניות למקומן.

רב אשי אמר: כגון שיש בו מקצת סימנין, ומאן 'חכמים'? - רבי שמעון, דאמר: עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו.
 אמר רבי יוחנן: (אף על גב דלענין בכורה סבר חזרה שניות למקומה) מודה רבי מאיר בשעיר של ראש חדש דבעינן בן שעירה (שיהא ממשפחת עזים מששת ימי בראשית); מאי טעמא? אמר קרא [במדבר כה, טו: ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו]: 'אחד' - המיוחד ובא מששת ימי בראשית. (האי דנקט 'שעיר ראש חדש' - הוא הדין לשעירי רגלים, דכתיב בהן אחד, אלא קמא דכולהו נקט).
 והא - מהכא נפקא? מהתם נפקא: [ויקרא כב, כז] 'שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' 'שור או כשב' - פרט לכלאים; 'או עז' - פרט לנדמה? ?

צריכא, דאי מהתם - הוה אמינא הני מילי היכא דלא נחת לדרי (כלומר: דאינו נדמה לעז אִם אִמו, אלא לאמו גופיה - הוי 'נדמה' דאינו דומה לאמו), אבל היכא דנחת (דלגבי אמו לא הוי 'נדמה', דדמי לאמו, אלא לגבי אִם אִמו הוי נדמה) - אימא לא (- קא משמע לן אחד דבעינן מיוחד מששת ימי בראשית) ? ואי מהכא (דאי כתב אחד ולא כתב או עז) - הוה אמינא הני מילי (דנדמה פסול) לגבי קרבן חובה (כגון שעיר מוסף דראש חדש, דחובה הוא), אבל נדבה לא (אבל לקרבן נדבה ליתכשר) ? - צריכא.

אמר רבי אחא בר יעקב: הכל מודים דאין לוקין על צמרו (של שוה שאינו מיוחד שוה לדורותיו) משום כלאים, שנאמר (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנז [צמר ופשתים יחדו]: מה פשתן שלא נשתנה - אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב פפא: הכל מודים שצמרו פסול לתכלת, שנאמר (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנז [צמר ופשתים יחדו] (דברים כב, יב) גדילים תעשה לך [על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה]: מה פשתן שלא נשתנה - אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב נחמן בר יצחק: הכל מודים שאין צמרו מטמא בנגעים, שנאמר (ויקרא יג, מח) [והבגד כי יהיה בו נגע צרעת] בבגד צמר או בבגד פשתים: מה פשתים שלא נשתנה - אף צמר שלא נשתנה.

אמר רב אשי: אף אנו נאמר: הדלה הגפן על גבי תאינה - יינו פסול לנסכים; מאי טעמא? (ויקרא כג, לז) [אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה] זבח ונסכים [דברים ביומו]: מה זבח שלא נשתנה (דהא' נדמה' פסול לקרבן) - אף נסכים שלא נשתנו.

מתקיף לה רבינא: (אלא מעתה משום דהדלה על גבי תאינה חשבת ליה שינוי) הדלה פשתן על גבי היגא הכי נמי דלישתני? אם כן לא מצית אמרת 'מה פשתן שלא נשתנה', דהא פשתן נמי משתני?! אמר ליה: זה (יין של אותו גפן) נשתנה ריחו, וזה לא נשתנה ריחו.

משנה:

רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהן כאחת: רבי יוסי הגלילי אומר: שניהן לכהן, שנאמר [שמות יג, יב] והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה' (הזכרים משמע שנים);

וחכמים אומרים: אי אפשר לצמצם (שיצאו שני ראשיהן כאחד, אלא האחד יצא תחלה ולא ידעין הי ניהו), אלא אחד לו ואחד לכהן;

רבי טרפון אומר (מפרש וקאמר): הכהן בורר לו את היפה (מפרש בגמרא טעמא);

רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן (מפרש בגמרא דכהן נוטל כחוש), והשני (שנשאר לישראל) ירעה עד שיסתאב. (ואחר כך יאכל: דספק בכור הוא, הילכך אינו נשחט תמים; ובאותו של כהן לא אצטרין למימר, דודאי אינו נשחט עד שיהא בו מום, דבזמן הזה מיירי)

(בכורות יז, ב)

המשך המשנה

וחייב במתנות (כשישחטנו - יתן לכהן את הזרוע והלחיים, וסתם משנה היא זו); (אי נמי בזמן הבית מיירי, ודכהן לא חזי להקריבה דספק בכור הוא, ואיכא למיחש משום חולין בעורה, לפיכך דכהן נמי יאכל במומו; והאי דנקט 'של ישראל ירעה עד שיסתאב' - משום דבעי למימר 'וחייב במתנות' גבי ישראל, דאילו כהן פטור מן המתנות לגמרי, כדמפרש בשחיטת חולין בפרק 'הזרוע והלחיים' (דף קלב); הילכך תנא כולה מתניתין בישראל, מיהו דכהן נמי ירעה עד שיסתאב ויאכלנו במומו.)

ורבי יוסי פוטר. (מפרש בגמרא.)

מת אחד מהן: רבי טרפון אומר: יחלוקו; (דחזר בו רבי טרפון ממאי דאמר לעיל, כדמפרש בגמרא, דסבירא ליה דאפילו כשהן חיון מעלין את היפה בדמים וחולקים את הדמים, דלשניהם יש חלק בשניהם; הלכך מת אחד מהן - יחלוקו את החי);

רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה.

זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום (דשמא נקבה יצאה תחלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה). (והכא אפילו רבי טרפון מודה, דהתם הוא דפליג: משום דוודאי חד מינייהו לכהן, הלכך יפה כחו לחלוק בשוה; אבל הכא - הורע כחו, דשמא לא שייכא בכורה כלל; ומיהו ירעה עד שיסתאב ואחר כך יאכלנו, דספק הוא.)

גמרא:

אמרי דבי רבי ינאי: לרבי יוסי הגלילי שמעינן ליה דאמר אפשר

לצמצם בידי שמים (כגון הך לידה, ואף על גב דאין מקפידין בכך) [עיי' תוספות]

, וכל שכן בידי אדם (דמתכווין לצמצם שום מדה או שום דבר, דוודאי אפשר לצמצם),

ורבנן בידי שמים אי אפשר לצמצם, בידי אדם (שמתכווין ומודדין כדי

לצמצם) מאי (אפשר לצמצם או לא)?

תא שמע: 'חוט של סיקרא חוגרו (למזבח) באמצע (באמצע גובהו הוא)

להכדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים' ואי אמרת אי אפשר לצמצם בידי אדם, זימנין דקא יהיב עליונים (הראויים להננות למעלה

מאמצעיתו) למטה (דשמא לא צמצמו יפה ועשו את החוט למטה מאמצעיתו הרבה, וכי נותנין דמים

עליונים למעלה מן החוט מעט - איכא למימר למטה מאמצעיתו הוא), ותחתונים למעלה (דשמא

למעלה מאמצעיתו נתנו את החוט) !?

דמרווח בה פורתא. (לעולם אי אפשר לצמצם, והכא - כגון שעשו את החוט רחב: מאחר שמדדו והתחילוהו באמצע - הרחיבוהו למטה ולמעלה, דממה נפשך למטה ידיה הוי תחתונו של מזבח, ולמעלה ידיה הוי עליונו, בלא שום ספיקא!)

תא שמע ממדת כלים ממדת מזבח (דאמר רחמנא (שמות כה, כג) ועשית שלחן [עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו], אלמא צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות) ?
שאני התם, דרחמנא אמר: עביד ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה (ולעולם לא צמצמו יפה) !
(דברי הימים א כה, יט) **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל** [כל מלאכות התבנית] ? (כל מלאכת התבנית - דוד אמרו לפסוק זה, ולא גרסינן ליה הכא.)
[פירוש אפשרי: דרחמנא אמר עביד! ומקשה הגמרא: הכל בכתב מאת ה' - ואתה אומר שלא צמצמו?]

אמר רב קטינא: תא שמע: ' (תנור שנשמא) **חלקו לשנים והן שוין שניהן טמאים לפי שאי אפשר לצמצם** ' (ובכל חד וחד איכא למימר 'הכא איכא רובא', וקיימא לן 'תנור שיריו ברובו' [בהעור והרוב (חולין דף קכד.)]) !
אמר רב כהנא: שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות (שאינו נחלק בשוה, אלא כששוברין אותו - חתיכות בולטות בו, ועושה בזה גומא, וכן במקומות הרבה, והילכך אי אפשר לשער אותו בליטות) .

תא שמע [סוטה פ"ט מ"ב]: **'נמצא מכוון בין שתי עיירות** (שאינו זז קרובה לו יותר מזו כלום) - **שתיהן מביאות שתי עגלות, דכרי רבי אליעזר** ;
מאי טעמא? לאו משום דקסבר בידי אדם אפשר לצמצם (ולמדוד יפה; כיוונו שתיהן קרובות זו כזו) , ו' **קרובה** ' (וקסבר קרובה דכתב בקרא (דברים כא, ג) **הקרובה אל החלל**) -
ואפילו קרובות (אפילו קרובות משמע: שאם יש שתיים קרובות לו בשוה - שתיהן עורפות; דאי אי אפשר לצמצם, אלא ודאי אחת קרובה מחברתה - אמאי מביאות שתי עגלות? יביאו אחת בשותפות, כדאמרין לקמן, ויתנו ויאמרו בני האחת: אם אתם קרובים ממנו - יהא חלקנו מחול לכם, ותכפר עליכם, ואם אנחנו קרובים מכם - חלקכם יהא שלנו, ותכפר עלינו') ?
לא, רבי אליעזר

(בכורות יח, א)
סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר אפשר לצמצם בידי שמים וכל שכן בידי אדם. (וקא מיבעיא לן - לרבנן).
נימא כתנאי [סוטה פ"ב מ, ט]: **'נמצא מכוון בין שתי עיירות - לא היו עורפין; רבי אליעזר: אומר שתיהן מביאות שתי עגלות** ; **מאי?**
לאו בהא קמיפלגי: דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם (הילכך לא היו עורפין: דכל אחת אומרת 'אני איני [הקרובה] ורבי אליעזר סבר אפשר לצמצם (ו[הקרובה] - אפילו קרובות) ?

ותיסברא? אי קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם - אמאי לא היו עורפים? : **יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו** (כדפרשין לעיל) ! ?
אלא להני תנאי דכולי עלמא אפשר לצמצם (דכרבי יוסי הגלילי טביא להו) ,
והכא בקרובה ולא קרובות קמיפלגי: דתנא קמא סבר 'הקרובה - ולא קרובות , **ורבי אליעזר סבר 'הקרובה - ואפילו קרובות** .
מאי הוי עלה (אליבא דרבנן) ?

אמר רב חייא בר אבין אמר רב עמרם: תנא: 'נמצא מכוון בין שתי עיירות רבי אליעזר אומר שתיהן מביאות שתי עגלות (דאפשר לצמצם, ו[הקרובה אפילו קרובות] ; **וחכמים אומרים: יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו** ; **מאי קסברי רבנן? אי קסברי רבנן דאפשר לצמצם ו[הקרובה - ואפילו קרובות] - לייתי תרתי** (דהא לא מצי לאתנויי דהא שתיהן שוות) ? **ואי 'הקרובה - ולא קרובות** ' - **אפילו חדא לא לייתי! אלא לאו שמע מינה קסברי רבנן אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם** (הילכך מצו לאתנויי) ?
שמע מינה.

ר' טרפון אומר [הכהן] בורר לו את היפה:
מאי טעמא דרבי טרפון?
קא סבר ההוא דבריא נפק ברישא (דמרב בריאותו קדם את אחיו) .

רבי עקיבא אומר משמנין [ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב]:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הכהן נוטל כחושה (לרבי עקיבא).

אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן: והא אנן 'משמנין' כיניהן' תנן (דמשמע: מה שיפה השור מחבירו, ואותן דמים יחלוקו) ! ?
אמר ליה: עד דאכלת כפנייתא בכבל (בעוד שהייתה אוכלת תמרים בבבל ומעדן עצמן)
- תרגימנא (להאי מילתא דרבי עקיבא, ודייקנא לה) מסיפא, דקתני סיפא: 'מת אחד מהן, רבי טרפון אומר: יחלוקו, רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה' ואי סלקא דעתך 'משמנין' כיניהן' = דכי הדדי פליגי (דלתרווייהו יהא חלק בשניהם), הכי נמי ליפלגי (יחלוקו את החי) גבי הדדי! אלא מאי 'משמנין' ? - שומן (מה שאחד שמן יפה מחבירו) יהא כיניהן (ועליו יבאו לדין), דאמר ליה לכהן (ויטעון ישראל לכהן): אייתי ראיא דבכור הוא ושקיל (כי היכי דסבר רבי עקיבא בסיפא המוציא מחבירו עליו הראיה).

והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות, ורבי יוסי פוטר:
מאי טעמא דרבי מאיר (דקתני סתמא דמתניתין חייב במתנות) ?
אמר רבי יוחנן: הואיל וכהן בא עליו משני צדדין, דאמר ליה: אי בכור הוא - כוליה ידידי הוא (והאי דשקיל אנא הוי חולין, ומהדנא לך ניהלך, ושקילנא מתנות מיניה); אי לא בכור הוא - הב לי מתנות מיניה.
ורבי יוסי מאי טעמא?
אמר רבא: עשו שאינו זוכה כזוכה, ואף על גב דלא מטא לידיה - כמאן דמטא לידיה (אף על פי שלא זכה כהן בהאיך, דהא לא מטא לידיה מעולם - עשאוהו כאילו זכה בו, הואיל ומעיקרא הוה שייכא ביה יד כהן: דשמא ידידיה נינהו - שויהו רבנן כמאן דמטא לידיה לשום בכורה), וזבניה לישראל במומיה (והדר שקליה לאידך חילופיה, ובכור שמכרו כהן לישראל - פטור מן המתנות, דאיתקש לצבי ואיל [בפרקא קמא (לעיל דף יב.)]).

אמר רבי אלעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן (שלא נטל כלום תחתיו, כגון דקתני מתניתין 'זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום', והאי זכר - ספק בכור הוא: שמא יצאה נקבה תחלה, וירעה ויאכל במומו לבעלים) שחייב במתנות (דהכא ליכא למימר עשאוהו כמי שמכרו כהן לישראל, דהא לא באו חליפיו ליד כהן); 'הכל מודים' מאן? רבי יוסי? פשיטא??

עד כאן לא קא פטר רבי יוסי התם אלא דחליפין ביד כהן: דעשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן - לא; מהו דתימא טעמא דרבי יוסי דקסבר דאי מחייבת ליה (לספק בכור) במתנות אתי ליה לידי גיזה ועבודה (אתי למימר חולין גמור הוא ואתי למישרי בגיזה ועבודה) אף על גב דאין חליפין ביד כהן? - קא משמע לן.
ומי מצית אמרת הכי (דטעמא דרבי יוסי משום גיזה ועבודה הוא)? והתני סיפא 'שהיה רבי יוסי אומר:

(בכורות יח, ב)
כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות; ורבי מאיר מחייב':
חליפין ביד כהן - אין, אין חליפין ביד כהן - לא?
מהו דתימא רבי יוסי - לדבריו דרבי מאיר קאמר ליה: לדידי - אפילו אין חליפין ביד כהן, דאי מחייבת ליה במתנות אתי ליה לידי גיזה ועבודה; לדידך אודי לי מיהא היכא דחליפין ביד כהן דעשו שאינו זוכה כזוכה! ואמר ליה רבי מאיר: לא.

ואמר רב פפא: הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות (כגון שקפץ אחד מן המעשרין לתוכם, דאמרינן בפרק בתרא (לקמן דף נח): 'כולם ידעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים').

'הכל מודים' - מאן? רבי מאיר? פשיטא? עד כאן לא קמחייב רבי מאיר התם אלא בספק בכור: הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר (אין כהן בא עליו משני צדדין: דאם מעשר הוא - אין לכהן חלק בו דמעשר קרב שלמים ונאכל לבעלים) - לא!

מהו דתימא טעמא דרבי מאיר דלא תשתכח תורת מתנות אפילו ספק מעשר נמי - קא משמע לן.
ומי מצית אמרת הכי (דטעמא דרבי מאיר משום שלא תשתכח תורת מתנות)? והקתני סיפא 'שהיה רבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב' ? (אי אמרת בשלמא טעמא דרבי מאיר גבי בכור משום דבא

עליו משני צדדין, היינו דקנסיב רבי יוסי (הש"ס) דהואיל וחליפיו ביד כהן - פטור: דאינו יכול לומר 'אי בכור הוא - כולו ידידי הוא', דהוי כמאן דזבניה לישראל; אלא אי אמרת טעמא דרבי מאיר משום שלא תשתכח תורת מתנות - אמאי נקט רבי יוסי טעמא משום דחליפיו ביד כהן? הא לרבי מאיר נמי מהאי טעמא לפטור! אלא ודאי טעמא לאו משום שלא תשתכח תורת מתנות הוא!

מהו דתימא רבי מאיר - אפילו ספק מעשר מחייב, והא דמיפלגי בחליפין - להודיעך כחו דרבי יוסי, דפטור אפילו היכא דכהן בא עליו משני צדדין - קא משמע לן.

מת אחד מהן, רבי טרפון אומר: יחלוקו: אמאי יחלוקו? ניחזי: אי שמן מית - דכהן הוא (האי דמית: דהא רבי טרפון אמר 'כהן בורר לו את היפה'), והאי דאיכא - דבעל הבית; ואי כחוש מית - דבעל הבית מית, והאי דאיכא - דכהן הוא!?

אמר רבי אמי: חזר בו רבי טרפון (מקמייתא: דאמר כהן בורר לו את היפה, וסבר דלשניהם יש חלק בשניהם).

רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה: אמר רבי חייא: משל דרבי טרפון למה הדבר דומה? - לשנים שהפקידו אצל רועה (שתי בהמות, ומתה האחת, ואין ידוע של מי מתה) שמניח רועה ביניהם (לחלקה) ומסתלק (דהכא ליכא למימר 'המוציא מחבירו'; ומתניתין נמי: דקאמר רבי טרפון 'יחלוקו' - כגון שאותו ספק בכור החי נמסר לרועה, ואתי בעל הבית וכהן גבי רועה: דליכא מוציא מחבירו, דהא לא קאי ברשותא דחד מיניהם); ומשל דרבי עקיבא למה הדבר דומה? - לאחד שהפקיד אצל בעל הבית (והניחה בעדרו ומתה בהמה אחת בעדרו, ואומר 'שלך מתה' והלה אומר 'אחת מאותן שלך מתה'), שהמוציא מחבירו עליו הראיה (ומתניתין נמי דמרע ליה רבי עקיבא לכחו של כהן - כשישנן ברשות בעל הבית, דהוי כהן מוציא מחבירו);

אלא במאי פליגי (הואיל ולא בחד גונא קמיתרצא מתניתין)? רבי עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה: שמניח רועה ומסתלק (בתמיהא הא ודאי ליכא למימר המוציא מחבירו עליו הראיה)? ורבי טרפון פליג באחד שהפקיד אצל בעל הבית?

אמר רבא, ואיתימא רב פפא: הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק, ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית שהמוציא מחבירו עליו הראיה; לא נחלקו אלא (כגון שהבכור חי עומד) בחצר בעל הבית ורועה כהן (כל בהמותיו של בעל הבית): רבי טרפון סבר אקנויי קא מקני ליה (בעל הבית לכהן מקום) בחצירו (כדי שיזכה כהן בבכורות כשיוולדו מיד דתיקני ליה חצירו), וניחא ליה דליתעביד מצוה בממוניה (שיגדלו בכורותיו של כהן בחצירו, והוה ליה חצר של שניהם), והוה ליה כשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק (והוי האי חצר כי רועה, וכאילו שנים הפקידו אצלו; הילכך חולקין: דברשות שניהם עומד); ורבי עקיבא סבר: כיון דאית ליה פסידא (היכא דאיכא ספיקא - מפסיד בעל הבית אי קיימא חצר ברשות כהן) - לא מקני ליה מידעם, והוה ליה כאחד שהפקיד אצל בעל הבית: שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

משנה:

שתי רחיליו שלא ביכרו וילדו שני זכרים - שניהם לכהן; זכר ונקבה - הזכר לכהן;

שני זכרים ונקבה - אחד לו ואחד לכהן (שהרי היתה נקבה עמו, ואיכא למימר נקבה יצאת תחלה); רבי טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה; רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהם (כהן נוטל כחוש), והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות; רבי יוסי פוטר.

מת אחד מהן: רבי טרפון אומר יחלוקו (דחזר בו רבי טרפון מקמייתא), רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לכהן כלום (דאיכא למימר כל חדא וחדא ילדה זכר ונקבה, ויצאת נקבה תחלה).

אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדה שני זכרים - אחד לו ואחד לכהן; רבי טרפון אומר: הכהן בורר את היפה; רבי עקיבא אומר משמנין ביניהם והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות; רבי יוסי פוטר, שרבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן (שהכהן נוטל אחת מן

הספיקות) - פטור (האחר) מן המתנות (דעשו את שאינו זוכה כזוכה), ורבי מאיר מחייב.

מת אחד מהן: רב טרפון אומר יחלוקו, רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה;

זכר ונקבה - אין כאן לכהן כלום (דשמא אותה שלא ביכרה ילדה הנקבה, ואותה שכבר ביכרה ילדה זכר).

גמרא:

צריכא: דאי אשמועינן קמיתא (רחל שילדה שני זכרים), בההיא קאמר רבי עקיבא (כהן נוטל כחוש): דתרי [זכרים] מחדא (רחל נפוק, ומספקא מילתא, והמוציא מחבירו עליו הראיה), אבל רחיליו (שתי רחלים) שלא ביכרו (שילדו שני זכרים ונקבה) - דתרי (נפקו) מחדא וחד מחדא - אימא מודי ליה לרבי טרפון (דכהן בורר לו את היפה): דהך דילידא חד שביח (מעולה) טפי (דלפיכך הוא יפה: שיצא יחיד, ולא היתה הנקבה עמו, וזהו ודאי בכור גמור); ואי אשמועינן הא, בהא קאמר רבי עקיבא: דתרוייהו לא ביכרו, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים - אימא מודי ליה לרבי טרפון,

(בכורות יט, א)

דהך דלא ביכרה שביח [הולד הבכור] טפי? - צריכא.

משנה:

יוצא דופן (בכור שיצא דרך דופן) והבא אחריו (הבא אחריו בכור לרחמים ולא ללידה: שכבר יצא אחר קודם לו): רבי טרפון אומר: שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים;

רבי עקיבא אומר: שניהן אינן בכור: הראשון מפני שאינו 'פטר רחם' והשני מפני שקדמו אחר.

גמרא:

במאי קמיפלגי?

רבי טרפון מספקא ליה (דספק בכור הן): בכור לדבר אחד אי הוי בכור אי לא הוי בכור, ורבי עקיבא פשיטא ליה בכור לדבר אחד לא הוי בכור.

תנו רבנן [בבביתא דרבי ישמעאל משנה ט, עיין שם פירוש הראב"ד]: 'מכלל הצריך לפרט (שהכלל צריך שיהא הפרט עמו) ומפרט הצריך לכלל (יש שהפרט צריך שיהא הכלל עמו)' - כיצד?

(שמות יג, ב) קדש לי כל בכור [פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא] (הך רישא - לאו פירושא דכלל

הצריך לפרט הוא, אלא מציעתא וסיפא); ('כל בכור' = כלל); 'יכול אפילו נקבה במשמע?

תלמוד לומר 'זכר' [דברים טו, יט]: כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה' אלקיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאן] (אשר יולד בבקר ובצאן הזכר - זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות: שהפרט בא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט, שהרי זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה [בבביתא דרבי ישמעאל בראש ספרא]: 'מן הבהמה [ויקרא א, ב] - כלל; מן

הבקר ומן הצאן - פרט; אין בכלל אלא מה שבפרט');

אי 'זכר' (גירסת רש"י: אי בכור זכר), יכול אפילו יצתה נקבה לפניו (דרך רחם: דהכי משמע בכור זכר: בכור לזכרים, שלא קדמו זכר אחר - הוי 'בכור', ואף על גב דאינו בכור ללידה ולרחמים)?

תלמוד לומר 'פטר [כל] רחם'. (איצטריך האי פרט לפרושי דלא מיקרי 'בכור' עד דהוי בכור לרחמים משום דלא הוה ידעינן מאי משמעוּתא דכללא; ולא דמי לכלל ופרט: דאהני פרט למעוטי כללא, ולא לפרושי משמעוּתא, כגון רישא דבביתא: 'בכור יכול אפילו נקבה? - תלמוד לומר: זכר' היינו כלל ופרט גמור דלא איצטריך לפרושי היכי דמי בכור, דהא הנקבה בכור לכל מילי היא, אלא למעוטי דלא תימא אף הנקבות קדושות בבכורה; ודכוותה בשחיטת חולין (דף פח:): וכסוהו בעפר קרי ליה כלל הצריך לפרט, משום דתרי גווני כסוי הוי: כגון כפיית כלי עליו, ועוד יש כסוי בדבר המתפזר כגון עפר וכיוצא בו, לכך נאמר עפר: למעוטי כסוי דבר שלם, ולא דיינינן ליה בכלל ופרט גמור דנמעוט נמי שחיקת אבנים והגיר והזרניך.)

אי 'פטר [כל] רחם' - יכול אפילו יצא אחר יוצא דופן?

תלמוד לומר: 'בכור' (דמשמע בכור לכל מילי בעינן, והיינו פרט הצריך לכלל: זכר ופטר רחם שהוא פרט צריכין לבכור: שאילו לא נאמר בכור הייתי אומר: אף על פי שאינו בכור - יקדש; ורוב פרטות שבתורה אינן צריכין לכללות שעמהן, כגון [ויקרא א, ב] מן הבקר ומן הצאן לא היו צריכין שיכתב מן הבהמה, וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה (שמות כב, ט) אינן צריכין לוכל בהמה, אלא שבא להיות מוסיף על הפרט;

כלל הצריך לפרט = שאין אתה יכול להבין מהו אומר עד שיבוא הפרט לפרשו, כגון בכור = זכר; 'יכול אפילו יצתה נקבה לפניו?': דבכור שהוא כלל, לא ידענא בכור למאי קאמר: אי לזכרים - אף על גב דלא לרחמים, כגון האי? אי לרחמים ולא לזכרים - כגון זכר שיצא פטר רחם אחר יוצא דופן? אי נמי עד דהוי בכור לרחמים ולולדות?

אמר ליה רב שרביא לאביי: רישא לא קנסיב לה תלמודא 'בכור' (מזיעתא קרי 'רישא', דקתני 'כול אפילו יצתה נקבה לפניו? - תלמוד לומר: פטר רחם'; מדלא נסיב לה תלמודא 'תלמוד לומר: בכור' דמשמע בכור לכל מילי - אלמא לא מישתמע ליה ד'בכור' - לכל מילי משמע, ולהכי לא נסביה: דלא מימעוט האי מיניה: דכיון דלא יצא זכר לפניו - 'בכור' קרינא, דבכור לזכרים הוא!), אלמא בכור לדבר אחד הוי בכור (אלמא סביא ליה 'בכור' דקרא = בכור לדבר אחד הוא הוי משמע); סיפא קנסיב לה תלמודא 'בכור', אלמא בכור לדבר אחד לא הוי בכור (אלמא בכור דכתב בקרא - לכל מילי משמע: דבכור לדבר אחד כגון האי: דהוי בכור לרחמים אלא דלא הוי בכור לוולדות לא הוי 'בכור')! ?

אמר ליה: לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור (כלומר 'בכור' דקרא - לכל מילי משמע), ורישא (והאי דלא נסיב תלמודא בכור ברישא [אלא תירצה פטר רחם] -) הכי קאמר: אי 'זכר', יכול אפילו יוצא דופן? - תלמוד לומר: 'פטר רחם' (דהשתא לא מצי תלמודא נסיב בכור למעוטי להאי, דהא 'בכור' - לכל דבר הוא, דהא לא קדמו אחר בעולם; להכי נקט פטר רחם וממילא אימעיט נמי יצתה נקבה לפניו מפטר רחם). רבינא אמר: לעולם בכור לדבר אחד הוי בכור (כלומר: בכור דקרא - אפילו לדבר אחד משמע), וסיפא (דנסיב תלמודא בכור למעוטי יצא אחר יוצא דופן - לא ממשמעות דקרא נפקא, דקרא משמע בכור לדבר אחד, אלא מריבויא דקרא): הכי קאמר: אי סלקא דעתך יצא אחר יוצא דופן קדוש (והוא יצא דרך רחם), 'בכור' דכתב רחמנא (דמשמע שיהא בכור במקצת) למה לי (לכתוב 'פטר רחם זכר תקדיש' ולישתוק)?

(בכורות יט, ב)

אי למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו (דרך רחם) - מ'פטר רחם' נפקא! אלא שמע מינה 'בכור' - למעוטי היכא דיוצא אחר יוצא דופן. (בין אביי לרבינא ליכא מיד, אלא במשמעותיה דקרא פליגי.)
אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: אי סלקא דעתך בכור לדבר אחד הוי בכור (בכור ויוצא אחר יוצא דופן - לא ממשמעותא אימעיט, אלא מריבויא) תינת היכא דיצא זכר (תחלה) יוצא דופן וזכר (והדר נפק זכר אחרינא) דרך רחם, דלא קדוש, דאימעוט לידה מ'בכור' (דההוא אימעיט מריבויא דקרא): דבכור לרחמים איכא בכור לזכרים ליכא (דמסתברא דקרא אתא למעוטי דהא בכור לרחמים הוא דאיכא, בכור לזכרים וללידה - ליכא); אלא היכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר (והדר נפק זכר) דרך רחם - ליקדש, דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחם (וכיון דמריבויא דקרא לא מצית למעוטי אלא חד, ומסתברא דיוצא אחר יוצא דופן זכר קממעט, ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה, ואמאי קתני בברייתא סתם 'אפילו יוצא אחר יוצא דופן', ולא פליג בין זכר לנקבה)!
אלא מחורתא כדאביי (דמשמעותיה הוי בכור לכל מילי; משום הכי מימעיט כולהו).

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו